

HARFLER

a) Harflerin Kitabî ve Rik'a hattı ile yazılımı

*Matbu

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	ر
ز	س	ش	ص	ض	ط	ظ	ع	غ	ف
ق	ك	ل	م	ن	و	ه	لا	ي	ء

*Rik'a

ا	ب	ت	ث	ج	ح	خ	د	ذ	
ز	س	ش	ص	ض	ط	ظ	ع	غ	
ق	ك	ل	م	ن	و	ه	لا	ي	

ARAPÇA ELİF BA'DA OLMAYAN HARFLER

ه	گ	ز	چ	پ
---	---	---	---	---

b) Osmanlıca'da elyazısındaki sür'at ve pratikliğin te'mini için, birtakım kısaltmalar ve değişiklikler yapılır.

*Bazı harflerin şekli basitleşir.

ك	ك	ش	س	خ	ح	چ	ج	ظا	طا	كا
ه	ه	س	س	خ	ح	چ	ج	ظا	طا	ه

*Bazı harflerin noktaları kalem kaldırmadan yazılır.

ي	ك	ق	ش	ژ	چ	ث	ت	پ
ی	ه	ق	س	ز	چ	ث	ت	پ

KALIN VE İNCE HARF GRUPLARI

*İnce Harfler

ا	ب	ت	ث	ج	د	ذ	ز	س	ش
ف	ك	ل	م	ن	و	ه	لا	ي	ء

*Kalın Harfler

خ	ص	ط	ظ	غ	ق
---	---	---	---	---	---

*Kendinden sonraki harflere birleşmeyen harfler

ا	د	ذ	ر	ز	ز	و	لا
---	---	---	---	---	---	---	----

*Harflerin birleşme durumları (başta, ortada, sonda)

SONDA	ORTADA	BAŞTA			SONDA	ORTADA	BAŞTA
ص	ص	ص			ا	ا	ا
ض	ض	ض			ب	ب	ب
ط	ط	ط			پ	پ	پ
ظ	ظ	ظ			ن	ن	ن
ع	ع	ع			ذ	ذ	ذ
غ	غ	غ			ج	ج	ج
ف	ف	ف			چ	چ	چ
ق	ق	ق			ح	ح	ح
ک	ک	ک			خ	خ	خ
ل	ل	ل			د	د	د
م	م	م			ذ	ذ	ذ
ن	ن	ن			ر	ر	ر
و	و	و			ز	ز	ز
ه	ه	ه			ز	ز	ز
لا	لا	لا			ط	ا	ا
ی	ی	ی			ط	ا	ا

OKUTUCU HARFLER

*Okutucu harflerin günümüz Türkçe'sinde sesli harf olduğuna dair misaller (Mustafa Çalışkan)

*Okutucu harfler Türkçe kelimelerde isimlerin yalın hali ile fiil köklerinde kullanılmıştır.

a) "elif" okutucusu, önüne geldiği harfi "a" sesiyle okutur.

ماما	پالا	داما	پاشا	ماصا	داهّا	بابا
پای	شال	جام	صد	یلپ	های	باجه
صاقاغانه	پاناشاماز	بارداجه	پایراجه	صاهاجه	خاقانه	ماصال

b) "He" okutucusu, önüne geldiği harfi "e" ve bazen de "a" sesleriyle okutur.

تازه	تیه	دره	ننه	دده	تانه	نانه
باتاریه	آلجه	داماجانه	طابله	باشقه	قاصا	صارما

c) "Vav" okutucusu, önüne geldiği harfi "o, ö, u, ü" seslerinden biriyle okutur.

اوزوم	صولونوم	بوتومه	ؤلوم	قوقو	بویول	بو
مارازغوز	باربونیه	قونوشویور	هابلومه	هوه	هوهوه	بالومه

d) "Ye" okutucusu, önüne geldiği harfi "ı, i" seslerinden biriyle okutur.

باغیر	باقیار	بیایر	قیلیر	کیریر	یلیریز	یازی
صافیای	سینک	سپوری	صیفینا	دیلم	یلیریم	بیلسین

*Kimi harflerin noktaları ise, kuyruk şeklinde yazılır.

ن	ق	ض	ش
~	~	~	~

*Rakamlar

۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۰
9	8	7	6	5	4	3	2	1	0

j) Rakamlar bütünlük arz eden grupları içinde diğer yazıların aksine soldan sağa doğru yazılırken, yazı ile yazıldıklarında, her basamak ayrı ayrı yazılır. ..

١٤٥٢ / ٥ / ٢٩		١٠٧١	١٢ ربع الاول	
بيك به يوز	يگرمي آياي	بميلييار	اوچ ميليونه	يدي بيك

a) "a" Sesi ve Okutucu "elif" harfi

1) Okutucu "elif" harfi "a" sesinin bulunduğu bütün hecelerde kullanılır.

صاقلانباج	بالابانه	هاغلايانه	قانغانه	بايراجه	ياردانه	isim
صاغلاملاسه	طار تاقلا	بايراملاسه	ياقالا	صاقلا	باشلا	Fiil

2) İlk iki hecedeki okutcu eliflerden birincisi, eğer ilk hece kalın harfle ve açık hece ile başlıyorsa terk edilebilir.

صاقلا	صاواسه	طاباجه	قايا	صايانه	قباجه	قاباجه
-------	--------	--------	------	--------	-------	--------

3) Kelime sonuna gelen "a" sesleri fiil ve fiil eklerinde "elif okutucusu ile, isim ve isim eklerinde he okutucusu ile gösterilir. Böylece muhtemel karışıklıklar engellenmiş olur.

DİPNOT: Nidalardaki "a" sesleri elif okutucu ile gösterilir.

آرَا	قَانِنَا	صَالَا	وَارَمَا	آلَمَا	يَامَا	Fiil
آرَابَاهُ	يَايْمَادِي	آلَابِيَايِر	صَاتَايَجُوهُ	يَايَار	بَاقِمَا	Fiil eki

هَابِه	تَارَلَه	آرَابِه	صَادَمَه	بَاقَه	صَالِحِه	İsim
صَاغَه	قَارَدَه	يَارِهِيَه	بَاشَدَه	بَاقَه جِه	صَالِحِه دَه	İsim Eki

4) Elif harfi, üzerine med işareti konulduğunda "a" sesiyle okunur.

آيِي	آتِي	آبَايَه	آجِي	آزِي	آوَه	آلِي
آيُول	آوَوَاتِي	آدِيمِي	آنَسُورِي	آيَارَتَمَاه	آشِي	آوَجِي

b) Okutucu "He" harfi ve "e-a" sesleri

1) Okutucu "He" harfi, ilk hecelerde okutucu olarak kullanılmaz. Diğer hecelerde ise, bunların açık hece olması durumunda okutucu olarak kullanılır, kapalı hece olması durumunda ise okutucu olarak kullanılmaz.

دیلیه	بزه	جَلَتَ	هَلِيك	دوبه	بسيه	تعل
بله	كدير	بس باي	ترس	سرت	سره	كاييه

دوه ناره	كاه نك	تته كه	به له م	سوه جن	كاه بك	Açık hece
بزيه	تارلك	كاهيه	دترانه	انزى	توتنز	Kapalı hece

2) İsimlerin yalın hali ile isim eklerinin sonlarına gelen "a" seslerinin hemen hemen tamamı için he okutucusu kullanılır.

سكر	شار	ايته	سوياه	بينه	بانزه	بوياه
-----	-----	------	-------	------	-------	-------

3) He(ه) harfi, okutucu olduğunda kendinden sonra gelen hiçbir harfle birleşmez.

نوه ده	آنه سي	بقله م	كاه مز	سيه جي	ناه ده	اوياه مي
صوبه يه	شونجه جه	سوله دي	بانده يه	بزيه لر	تارله م	صديه ده

4) “e” sesi ile başlayan kelimeler, okutucu harf kullanılmaksızın elif harfi ile gösterilir. Okunuşta kolaylık olması için elif harfi üzerine hemze konulabilir.

اَئْرِى	اَئْاى	اَئْجَاه	اَئْئِبِه	اَئْئَلْكَ	اَئْ	اَؤ
---------	--------	----------	-----------	------------	------	-----

c) Okutucu “vav” harfi ve “o-ö-u-ü” sesleri

1) Okutucu vav harfi, “o-ö-u-ü” seslerinin bulunduğu bütün hecelerde kullanılır.

بُولُونُوه	قُونُوه	اُوهُوروم	بُوسِ بُونُوه	قُوبِ قُورِو	كُومُور	قُوبُوه
------------	---------	-----------	---------------	--------------	---------	---------

- İlk iki hecedeki okutucu vav harflerinden birincisinin terkedilebildiği durumlar da vardır.

طُوقُوز	بُوهجُوه	بُوهط	بُوهل	بُوهول	بُوهتُوه	بُوهنُوه
---------	----------	-------	-------	--------	----------	----------

2) Kelime başlarındaki “o-ö-u-ü” sesleri elif harfinden sonra vav okutucusu yazılarak gösterilir. (Bir kolaylık olmak üzere “ö-ü” sesleri için elif harfi üzerine hemze de konulabilir.)

اُؤسَئ	اُورمُوه	اُورمُك	اُوزوم	اُوزومُه	اُورويچ	اُو
--------	----------	---------	--------	----------	---------	-----

d) Okutucu ye harfi ve “i” sesleri

1) Okutucu “ye” harfi, “i” seslerinin bulunduğu bütün hecelerde kullanılır.

بِيئِئِرِى	بِيئِئِيل	بِيئِئَاى	بِيئِئِرِى	بِيئِئِنِئِي	بِيئِئِيل	بِيئِئِيلِير
------------	-----------	-----------	------------	--------------	-----------	--------------

2) Bazı klişeleşmiş (kalıplaşmış) kelime ve eklerde ise okutucu ye harfi gelmez.

سز	بلاک	آریجه	کری	سز	بز	ب
----	------	-------	-----	----	----	---

3) Eklerin sonunda bulunan açık hecelerdeki “u-ü” sesleri “ye” okutucuyla gösterilir.

قوشیدی	بولدینی	بول	کوردی	کور	طوزچی	طوز
صوهایی بی	صوبی	صو	بومی	بو	بوزلی	بوز

- Ek olmadığı halde klişeleşmiş (kalıplaşmış) bazı kelimelerin sonundaki “u-ü” sesleri “ye” okutucusu ile yazılır.

قوئی	قوی	طوغری
------	-----	-------

4) “ye” harfi, isimlerin sonunda okutucu olduğunda, kendinden sonra gelen ve “ye” harfi ile başlayan eklerle birleşmez. Fiillerde ise birleşir.

آئی بی	صائی بی	صوبی بی	کری بی	عائی بی	شیدی بی	طوغری
--------	---------	---------	--------	---------	---------	-------

5) Bazı kelimelerin ilk hecelerindeki "e" sesleri "ye" okutucusu ile gösterilir.

اِيْل	دِيَمَك	وِيَمَك	يِيَمَك	كِيَجِه	اِيَمَك	اِيَجِي
اِيَمَك	كِيِنْتَلَه	مِيَش	دِيَمَك	اِيَتِي	اِيَرَكَه	اِيَرَه لَه مَك

6) Kelime başlarındaki "i" sesleri, elif harfinden sonra "ye" okutucusu yazılarak gösterilir.

اِيَلِيك	اِيَلِيك	اِيَلِيك	اِيِي	اِيِيَجِه	اِيَلِك	اِيَلِيك
----------	----------	----------	-------	-----------	---------	----------

OSMANLI TÜRKÇE'SİNDE "KÂF" HARFİ ÇEŞİTLERİ

a. Kâf-ı Arabî (kâf, kef)

Türkçe, Arapça ve Farsça kelimelerdeki normal "ke" harfidir.

كَمَر	كَمُور	أَكَل	كَدِي	كَلِيك	اَسَا	كَلَا
كَمَال	كَم	أَكْرَام	تَشَايِي	كُرُوَاه	هَرَكِس	كُولُورَت

b. Kâf-ı Fârisî (gâf, gef)

Türkçe ve Farsça kelimelerdeki "ge" harfidir.

كَلِيَت	كُولَاه	كُوز	كُونَه	كُوزِل	كَلِي	كَلِيَه
كُزُرَاه	كُورَاب	كُفَه	كُنَاه	كُغَل	كُوبَا	كَلَاچ

c. Kâf-ı Nûnî (Sağır nun, nazal ne) (nâf, nef)

Türkçe'ye mahsus olup, bu cihetle kâf-ı Türki de denilen, husûsî bazı kelimelerde kullanılan, telaffuzu genizden gelen "ne" harfidir.

Kullanıldığı yerler

1) İkinci tekil şahısların mülkiyet (iyelik) ve fiil (şahıs) eklerinde kullanılır.

صولوغك	سك	هيك	باميك	بابك	اوغك	Mülkiyet eki
بايدىغى	آراسك	بوسك	يازدك	صوردك	كوردك	Fiil eki

Şimdiki Latin alfabeli yazıda "Kalemimi verir misin?" ifadesinin ilk bakışta 2. veya 3. Tekil şahısların hangisi için olduğu anlaşılammamaktadır. (Senin mi, onun mu belli değildir. Meselâ bu çerçevede, dikkatsizce yazılan bir vasiyetin gayesi, kişinin ölümünden sonra tartışılabilir.) Osmanlıca'nın ise bir zenginliğidir ki, buna benzer bütün yazılı ifadeleri birbirinden ayırt etmek mümkündür.

2) İkinci çoğul şahısların mülkiyet (iyelik) ve fiil (şahıs) eklerinde

آناز	قوناز	قاهناز	اوقولناز	آدرناز	آديناز	Mülkiyet eki
آناز	قوناز	قاهناز	اوقوناز	آدلارناز	كورناز	Fiil eki

3) Herhangi bir kelimenin tamlama ve ilgi eklerinde

آغاجك باشى	اونك اوغلى	آرمودك صابى	باشك تاجى	آدمك بى	كيشيك ايشى
قاپونك قولى	اون ايبى	اوزومك هوبى	كوزيمك نورى	يولك باشى	لجبه نك يارىسى

4) Bazı husûsî Türkçe kelimelerde

اَشْطَبِه	اَوَّلَرْم	اَوَّلَا	اَوَّجِي	اَوَك	اَل	اَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَمَه	اَشْطَمَه	اَشْطَمَه	اَشْطَمَه	اَشْطَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك
اَشْطَلَمَك	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَه	اَشْطَلَمَك

اَوْشور	اَوَّلَات	اَوْشَدِيْمَه	اَوْشور	اَوْشول	اَشِيْم اَشِيْم	بوك
بوشوره	بوشلم	دَشَلَمَه	دَشَم	دَش	دوشوز	ديلايه
سوشمك	سَيَلدِيْم	سَيَلَمك	صاك	صاشار	صاونه	طوشدِيْمَه
فاك	فَاظَلِيْجَه	فوشو	فَاظِيْمَه	قوشور	كَلَمَك	ياك
ياغاز	ياغازنه	ياغال	ياغاي	ياغايه	يَلِيك	بوغلامك

d. Kâf-ı Yâî (vâvî)

Üç ayrı sesle okunabilen ve Türkçe'ye has olan bu harf, bir kelimenin ilk harfi olarak gelmez.

1) Yumuşak "ğ" sesiyle okunması

كولوس	دكرمه	اكرى	بوكرى	اُطَانِيْجَه	يَلِيْت	كولوم
-------	-------	------	-------	--------------	---------	-------

2) "Ye" sesiyle okunması (Bu harfin kullanıldığı misaller çok az olup, hemen hepsi aşağıdakilerden ibarettir.)

كولوس	دكرمه	اكرى	بوكرى	اُطَانِيْجَه	يَلِيْت	كولوم
-------	-------	------	-------	--------------	---------	-------

تَوَلَّك	حَبَّك	لَّك	لَلَّك	هَلَّك
----------	--------	------	--------	--------

3) “v” sesiyle okunması (Bu harfin kullanıldığı misâller çok az olup, hemen hepsi aşağıdakilerden ibarettir.)

اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك
اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك
اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك	اَوَّلَك

قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك
قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك
قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك	قَوْرَوَك

“Sad” ve “Tı” harfleri

Türkçe kelimelerde “sad” harfi, kalın “s” sessizi karşılığı olarak, “tı” harfi ise kalın “t” ve “d” sessizlerinin karşılığı olarak kullanılır.

a) Aynı kelimedeki ikinci kalın “s” sessizleri için artık ince olan “sin” harfi kullanılır.

صامسوه	صوام	صيفه	صوتہ لی	صاقاغانہ	صاقی	صارماہ
--------	------	------	---------	----------	------	--------

b) Aynı kelimedeki ikinci kalın “t” ve “d” sessizleri için artık ince olan “te” ve “dal” harfi kullanılır.

طارتی	طارتاقلاموہ	طوتام	طورتی	طوتقال	طوتوشموہ	طاتای
طوداھ	طادانہ	طاداسہ				

c) Eklerde “sad” ve “Tı” harfi kullanılmaz.

ص	صاریمی	قاسہ	یاپارمیک	باشیز	صوبوریسی	آسیہ
ط	آھدی	باقدیغی	اھدیسی	صاتیوہ	بولدیقہ	قوشدی

d) “Tı” harfi sakin okunduğu durumlarda nadiren kullanılır.

مارت	ھاتلاھ	آپارتماہ	اوتلاھ	آتقی	قارت	پاتلاھ
نوط	پاتلیجاہ	آطاس				

e) İçerisinde yumuşak telaffuz veya ince harf bulunduran kelimelerde “sad” ve “tı” harfi kullanılmaz.

ساردا لیه	سازتال	Yumuşak telaffuz	آانسور	تربقو	یاتازس	Ince sesli
-----------	--------	------------------	--------	-------	--------	------------

TÜRKÇE KELİMELERİ BELİRLEMEDE DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Bir kelimenin Türkçe asıllı olup olmadığını doğru tesbit edebilmek, o kelimeyi Türkçe imla kaidelerine göre yazmak noktasında ehemmiyet ifâde etmektedir.

Zikredilen imlâ kaideleri, hâliyle Türkçe kelimeler için geçerlidir. Zira Osmanlıca’da, **Arapça** ve **Farsça** kelimelerin aslî yapısı bozulmaz.

Türkçe’ye bu iki lisan hâriç, bilhassa batı dilleri gibi diğer lisanlardan giren kelimeler ise, Türkçe imlâ kaidelerine göre yazılırlar.

a) Türkçe asıllı kelimelerde kullanılmayan harfler

1) “Se” harfi

أنا	تبت	ألتریا	أتر	أببات	مثلا	نابت
-----	-----	--------	-----	-------	------	------

2) “Ha” harfi

حرام	حلال	حافظ	حاجی	محکم	مخاوم	هالم
------	------	------	------	------	-------	------

3) “Zel” harfi

رزیل	ذیل	ذره	ذلت	ذوه	ذهه	ذلی
------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

4) “Dad” harfi

Türkçe’de iki ayrı kalın sesle telaffuz edilir. Bu farklı okunuş tarzı da Türkçe’ye has olup, bu kelimelerin Arapça asıllarındaki bir değişiklikten dolayı değildir. Bu harfi muhtevî bazı kelimeler “d”, bazıları da “z” sessiziyle okunurlar ve öylece tanınırlar. Bu husus semâîdir. Yani ötedenberi nasıl işitiliyorsa, öyle kabul edilir.

Türkçe kelimelerdeki hiçbir kalın telaffuzlu “z” sessizi, “dad” ya da “zı” harfiyle yazılamaz. Bunların yerine “ze” harfi kullanılır.

a) "Da" sesiyle

ضرب	ضلاله	قاضى	ضربخانه	افضل	رضوانه	ضحى
-----	-------	------	---------	------	--------	-----

b) "Za" sesiyle

ضابطه	رضانه	فرصه	وضوح	ضد	عرصه	ضعيف
-------	-------	------	------	----	------	------

5) "Zi" harfi

نظر	ظفر	ظاهر	مظھر	ظنه	ایقانه	ظالم
-----	-----	------	------	-----	--------	------

6) "Ayın" harfi

عارف	عالم	معلوم	عمومى	عدد	ضایع	منع
------	------	-------	-------	-----	------	-----

Diğer hususlar

1) Türkçe kelimelerde uzatılarak okunan sesli harf yoktur.

کاتب	دلیل	ظهور	صالح	تدقیق	قبول	کائنات
------	------	------	------	-------	------	--------

2) Türkçe'de ince "â" sesi yoktur.

لاغذ	لا	حقیقت	وقت	حرب	هال	لاف
------	----	-------	-----	-----	-----	-----

- Zira Türkçe'deki "a" sesleri kalındır, şöyle ki:

طَائِفَةٌ	صَاعِقَةٌ	صَالِحِينَ	يَايُوه	قَائِمَةٌ	هَائِمَةٌ	باص
-----------	-----------	------------	---------	-----------	-----------	-----

- 3) Türkçe kelimelerin ilk hecesinde kalın ünlü bulunursa, sonraki hecelerde de kalın ünlü, ince ünlü bulunuyorsa, sonraki hecelerde ince ünlü gelir. (Büyük sesli uyumu)
- "Anne, kardeş, elma, -yor (geliyor), -daş (dindaş), -ki (arkadaki)" gibi bu kaidenin istisnâsı olan kelime ve ekler de vardır.

- 4) Türkçe'de birkaç istisnâ dışında kelime köklerinde iki aynı sessiz yan yana bulunmaz.

عَلَّتْ	مَدَّتْ	لَدَّتْ	هَنَّتْ	رَقَّتْ	هَدَّتْ	شَدَّتْ
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

- Türkçe kelime ve eklerinde şedde kullanılmaz. İcâb ediyorsa harf mükerreren yazılır.
- İstisnâen Türkçe'de olanlar:

اللّٰه	آآنه
--------	------

- 5) Türkçe kelimelerde iki sesli harf yan yana bulunmaz.

عَاء	شَاعِر	رَوْف	سَعِيد	تَأَفَّف	شَعُور	سَاعَةٌ
------	--------	-------	--------	----------	--------	---------

- 6) Türkçe kelimelerde ilk hecede iki sessiz harf yan yana bulunmaz.

فِرَانَه	بِرْوَرَه	فِرْنَك	بِرْغَرَام	قِرَال	بِرْنَس	بِرَاو
----------	-----------	---------	------------	--------	---------	--------

İMLASI KLİŞELEŞMİŞ BAZI KELİME VE EKLER

Osmanlıca'da, bilhassa elyazısındaki yazma sür'atini azaltmamak için, çok kullanılan Türkçe kelimelerin bir kısmı normal olarak okutucularıyla yazılırken, bazılarının ise yazılması icap eden okutucu harfleri getirilmemektedir.

- a. İsimlerin yalın hâli ile fiil kökleri (emir kipleri) hiçbir ek alımında bozulmazlar.

- İsimlerde:

Yalın isim
آبایی
صایي
سویي

İsimlerin yalın hâli bozulmadan alınan ekler			
آبیدہ	آبیدہ	آبایی؟	آبایی؟
صاییندہ	صاییندہ	صایي؟	صایي؟
سویسی	سویسی	سویدہ	سویایی

- Fiillerde:

Fiil kökü
آرا
بول
سویاہ

Fiil kökü (emir kipi) bozulmadan alınan ekler			
آراییہ	آرادی	آراییور	آرایی
بولہ	بولدی	بولور	بولوہ
سویاہ س م	سویاہ دی	سویاہ یور	سویاہ م

- b. Klişeleşmiş ek ve kelimelerin çoğunda, esâsen okutucu harflere ihtiyaç gösteren farklı sesler bulunmasının rağmen, bu okutucular pek kullanılmaz.

Bunların çok kullanılmakta ve rahatlıkla fark edilerek anlaşılabilir olmalarından dolayı, artık sâbitleşmiş belli şekillerine riâyetle, okutucuları terk edilir.

Bu tarz yazım ise, Osmanlıca'ya, steno gibi fevkal'âde sür'atle okuma-yazma kolaylığı kazandırmıştır. Öyle ki Osmanlıca, konuşma hızına hemen hemen denk bir sür'atle yazılabilmekte idi.

Klişeleşmiş eklere misâller:

در	لر	هونه	جک	مونه	سز	هغز	جَاز	سَاز	
-dir -dir -tır -tir	-dur -dür -tur -tür	-lar (-ler)	-cak -cik -cuk	-cik -cük (-cek)	-mak	-sız -siz -suz -süz	-cağız	-ceğiz	-sınız -siniz -sunuz -sünüz

Kelimelere misâllar

دَاز	بَاز	بَازمی	بَاز	طَقاصه	کَربی	سَاز	رَغل	آنجَه
------	------	--------	------	--------	-------	------	------	-------

c) 2. tekil şahıs emir kiplerinde kullanılan “a” sesleri, elif ile yazılır

طایا	طَیقا	آشلا	صولا	باواشلا	صالا	باشلا
آرا	بایا	صاقلا	زیلا	قایا	اوینا	بیقا

d) Bu kipin nehiyleri; kalın seslilerde (ما), ince seslilerde ise (مه) ilâvesiyle yapılır.

بازما	صورما	قاهما	باماما	آراما	باقما	بایما
کریاه مه	اوزوله	انجه له مه	هیزمه	کیرمه	سیلمه	ویرمه

- Nehiy yapısı üzerine ek alımı devam ettiğinde gerek “elif” gerekse “he” okutucuları tamamen terk de edilebilir.

قَبِيلَمَدَه	يَايِدَقِي	وَيِمَدَك	فَايِحْمَدَم	آرَامَدِنِي	بَاقَمَدَه	يَايِمَدَه
--------------	------------	-----------	--------------	-------------	------------	------------

- Hafifleştirilmiş mastarların sonu (okuma –yazma danışma gibi) “a” sesi ile bittiğinde, “he” okutucusu ile yazılır. Halbuki (sakın okuma, kimseye sorma, danışma! Gibi) sonu “a” sesiyle biten nehiyeler ise “elif” okutucusu ile yazılırlar. Böylelikle aynı sesliyle biten mastarlarla nehiyeler arasında yazı dilindeki lafız benzerliğinden kaynaklanan muhtemel karışıklık Osmanlıca da önlenmiş olmaktadır. Konuşma dilinde ise bu fark, zaten bilindiği gibi ses vurgusuyla ifade edilmektedir.

قَوْشَه	يَقَامَه	آرَامَه	يَازِمَه	اَوْقَوْمَه	دَانِيْشَمَه	Mastar
قَوْشَا	يَقَامَا	آرَامَا	يَازِمَا	اَوْقَوْمَا	دَانِيْشَمَا	Nehiy

- Keza hafifleştirilmiş masdarların sonu “e” sesiyle bittiğinde yine “he” okutucusu kullanılmaktadır. Bu durumda “e” seslisi ile biten nehiyelerin devam eden ek alımında bu okutucuları terk edilerek mastarla arasındaki benzer karışıklık önlenebilmektedir.

اَيِنْمَه	كَيِمْمَه	اَيِنْجَه لَه مَه	كَزْمَه	وَيِمْمَه	يَازِمَه	Mastar
اَيِنْمَه	كَيِمْمَه	اَيِنْجَه لَه مَه	كَزْمَه	وَيِمْمَه	يَازِمَه	Nehiy

e) 3. Tekil ve çoğul şahısların emir kipleri (سیه) ve (سینار) veya (سوه) ve (سونار) suretinde normal “nun” harfiyle yazılır.

سینار / سیه	باقیه	آیه	کتیه	طانیینار	باشلا سینار	طینار
سوه / سونار	اوقوسوه	بولسوه	سورسوه	صورسوه	اویوسونار	کورسونار

- Bu kaide 2. Tekil şahıslar için kullanılan ve kâf-ı nûnî ile yazılan (ك) (sîn, sin, sun, sün) eki ile karıştırılmamalıdır.

سورك	آلبرك	کورورك	بیلبرك	باقارك	کوزلك	آیك
------	-------	--------	--------	--------	-------	-----

f) Tamamlama ve mülkiyet ifade eden her türlü “-ی, -i” ve “-سی, -si” eklerindeki okutucu “ye” harfleri, kelimenin bu eki takiben bir hal eki alması halinde düşer.

باشی	باشنی	باشنك	دده سنه	آراب سنی	ألنی	ألنده
------	-------	-------	---------	----------	------	-------

- Bir kelime “dır” eki aldığı anda, bu bir hal eki olmadığından okutucu “ye” harfi düşmez.

باشیدر	بوسیدر	باراغیدر	آلتیدر	ایشیدر	یوزوگیدر	صوئیدر
--------	--------	----------	--------	--------	----------	--------

- “ile, idi, ise, imiş” gibi elif’leri düşerek kendinden önce gelen ve “ye” okutucusu ile biten bir kelimeye bitişik yazılabilen benzeri birleşik kelimelerde tek okuyucu “ye” harfi yeterlidir.

بَاشِيَه	بِيَلَلِيَه	بِيِيِيَه	طَوغَرِيَه	بُوِيِيَه	كَطَرِيَه	وِيِيِيَه
----------	-------------	-----------	------------	-----------	-----------	-----------

- İçinde okutucu “ye” harfi ile okutucu “ye” harfleri bulunduran kelimelerde normalde icap ediyor gözükken üç adet “ye” harfi yan yana kullanılmaz. Bu gibi hallerde çift “ye” harfi yeterlidir.

قِيِيِيَه	بِيِيِيَه	بِيِيِيَه	كَلِيِيِم	بِيِيِيَه	بِيِيِيَه	قِيِيِيَه
-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------	-----------

a. İşaret zamirleri

	اَوْنار	شُونار	بُونار	اَو	شُو	بُو
بُونجِه	بُونَك	بُونَدَه	بُونَدَه	بُونَدَه	بُونِي	بُو
شُونارِبِه	شُونارَك	شُونارَدَه	شُونارَدَه	شُونارَه	شُونارِي	شُونار

b) Sayı isimleri

بِيِيِيَه	آلِيِيِيَه	بَارَمِيِيَه	دَوَرَت	اَوچ	آبَاي	ب
-----------	------------	--------------	---------	------	-------	---

c) Derece sayı sıfatları (-ncı, -nci, -ncu, -cü)

اَوْنَه بِيِيِيَه	طَقُوَزِيِيَه	طَوَقَانجِي	سَلَرَنجِي	بِيِيِيَه	آلْتَنجِي	بِيِيِيَه
-------------------	---------------	-------------	------------	-----------	-----------	-----------

d) Üleştirme sayı sıfatları (-er, -ar, -şer, -şar)

اوهر	بشر	آلتیشر	یدیشر	قرقر	درت یوزر	بیار
------	-----	--------	-------	------	----------	------

e) Şahıs zamirleri

	اونار	سز	بز	او	سه	بن
بن	بنم	بندنه	بندنه	بنا	بنی	بنی
سه	سناک	سندنه	سندنه	سناک	سنی	سنی

c. Günümüz Türkçe'sinde soru ekleri "ki" bağlacı ve "de" bağlaçları ayrı yazılırken Osmanlı Türkçe'sinde ise sadece dahi anlamındaki "de" ayrı yazılır. Âidlik eki olan "ki" (ki) bağlaç olan "ki" (ke) şeklinde yazılarak muhtemel karışıklık önlenir. (Bağlaç olan "ki" dilimize farsça'dan giridğinden "که" şeklinde yazılır)

یوقی	هوقی	بولسونی	ؤلدی می	کوزلی	اومی	سنمی
دیله	صوصله	بیله	کله	هیقله	ویرله	سیله
بن ده	قرداشم ده	آبی ده	آشلا دیوم ده	اوده ده	اینده ده	سه ده

A. İsmın hâî ekleri

a. Yapma, yükleme eki (-ı, -i, -u, ü) (-yı, -yi, -yu, -yü)

بوروی	سوی ی	یوی	صوئی	اوی ی	دیوی	صاریفی
بزی	بنی	سنی	قوی	قاییوی	اورمانی	اوتوی

b. Verme, yönelme eki (-e, -a) (-ye, -ya)

آئیچی ی	ایچی ی	شیدی ی	باش	قیته	کوزه	آوه
---------	--------	--------	-----	------	------	-----

c. Ayrılma eki (-den, -dan, -ten, -tan)

اوشده	لهیده	لهرلده	ایچمده	ییمده	کوهده	اینده
-------	-------	--------	--------	-------	-------	-------

d. Bulunma eki (-de, -da, -te, -ta)

هیرلینده	کوزلده	وییشده	آلینده	صورده	کزمده	لهریده
طوتده	اورویده	دیشلده	رادبوده	آلماده	قالقمقده	باتمقده

Mülkiyet (iyelik) ekleri

- Mülkiyet eklerinden önce okutucu harf kullanılmaz.
- Kök kelimenin son harfi, kendinden sonrakilere birleşmeyen harflerden ise, böyle bir kelimeye mülkiyet eki getirildiğinde, bu harfin içinde bulunduğu hece açık ise, okutucu harf kullanılır, kapalı olduğundaysa kullanılmaz.

a. 1. tekil şahıs (-m, -ım, -im, -um, -üm)

صوم	اوزوتومك	دايمى	باجم	آنامك	آنمى	بابام
سوزى	كوزىمى	كوزم	ايتم	اشمك	اشمى	هايم

b. 2. tekil şahıs (-n, -ın, -in, -un, -ün)

صايك	يازىك	صوروڭ	صيرهك	جانظك	ننگى	ددهك
اويك	طوزىك	طوزك	صاغك	قوناغلك	اوقولك	آرقداشك

c. 3. tekil şahıs (-i, -i, -u, -ü, -si, -si, -su, -sü)

- Yapısı itibâriyle zâten bir açık hece olan bu ekden sonra ek alımı devam ediyorsa, “ye” okutucusunun düşeceği unutulmamalıdır.

اوى	طوزى	كولاهسى	آرىسى	اوغلى	باشى	Eksiz
اوينى	طوزىنى	كولاهسنى	آرىسنى	اوغلىنى	باشىنى	Ek devamı

d. 1. çoğul şahıs (-mız, -miz, -muz, -müz, -ımız, -imiz, -umuz, -ümüz)

قوییمیز	اوغامیز	بویمیز	المیز	سهمیزک	هوجومیز	لهیمیز
تریمیز	بریمیز	ایلدیمیز	کوروجیمیز	یاورومیزک	آبلامیز	باهدیمیز

e. 2. çoğul şahıs (-nız, -niz, -nuz, -nüz, -ınız, -iniz, -unuz, -ünüz)

نیم کز	تیزه کزی	خاله کزی	ینیه کز	عجه کز	أنیته کز	قاین والده کز
آغاباز	بولداتاز	قرداشاتاز	یلناز	طوروناز	بالدیزیناز	قاین بیدریناز

f. 3. çoğul şahıs (-ları, -leri)

آغاجلاری	اونلاری	صولری	قوشلاری	یئیلکلاری	صیبقلاری	صوغوقلاری
----------	---------	-------	---------	-----------	----------	-----------

g. Tamlama veya mülkiyet ifâde eden, her türlü “-ı, -i” ve “-sı, -si” eklerindeki okutucu “ye” harfleri, kelimenin bu eki ta’kîben bir hâl eki alması hâlinde düşer.

باشی	باشنی	باشنک	دده سنده	دده سنی	أندده	ألنی
------	-------	-------	----------	---------	-------	------

• Bir kelime “dır” eki aldığıında, bu bir hâl eki olmadığından okutucu “ye” harfi düşmez.

باشیدر	برسیدر	یاغیدر	ایسیدر	صوشیدر	اوهیدر	بشیدر
--------	--------	--------	--------	--------	--------	-------

- “ile, idi, ise, imiş” gibi elif’leri düşerek kendinden önce gelen ve “ye” okutucusu ile biten bir kelimeye bitişik yazılabilen benzeri birleşik kelimelerde tek okutucu “ye” harfi yeterlidir.

آلِدِیَ	وِیْدِیَ	اِوِیْیَ	طُوغْرِیَ	بِیْیِیَ	بِیْیِیَ	بِیْیِیَ
---------	----------	----------	-----------	----------	----------	----------

- İçinde okunan “ye” harfi ile okutucu “ye” harfleri bulunduran kelimelerde normalde icap ediyor gözükün üç adet “ye” harfi yan yana kullanılmaz. Bu gibi hallerde çift “ye” harfi yeterlidir.

قِیْیِیَ	جِیْیِیَ	صِیْیِیَ	کِیْیِیَ	بِیْیِیَ	بِیْیِیَ	قِیْیِیَ
----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

- h. Kendinden sonraki harflere bitişmeyen harflerden sonra, bazı hâllerde okutucu harf kullanılır. *Bu durumda bu harflerin içinde bulunduğu heceye bakılır. Bu bir açık hece ise, kendinden sonraki harflere birleşmeyen o harften sonra okutucu harf kullanılır. Kapalı hece ise, kullanılmaz.*

- İsimlerde:

sözden	sözümü	sözüm	Sözünü	Sözün	Sözü	söz
سوزده	سوزیمی	سوزم	سوزینی	سوزک	سوزی	سوز
Sözüne	Söz mü	Sözünün	Sözünle	Sözünün	Sözünden	Sözümüz
سوزینه	سوزمی	سوزیشک	سوزشله	سوزینک	سوزشدنه	سوزیمیز

- Fiillerde:

Yazdıkça	Yazdım	Yazdığ	Yazdık	Yazdınız	Yazdın	Yazdı
یازدقچه	یازدم	یازدغی	یازدک	یازدیناز	یازدک	یازدی

B. Fiillerde haber kipleri (zaman ekleri) (sîga)

Bütün fiil ekleri bilindiği gibi, fiil kökünün (aynı zamanda 2. Tekil şahıs emir kipi) üzerine getirilir ve bu yapı hiçbir ek alımında bozulmaz.

a. Geniş zaman eki (-r, -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür)

1) Olumlu geniş zaman kipi

- Fiil kökü sesli harfle bitiyorsa sadece “re” (ر) harfi getirilir.

آداریم	باشا سائز	سویلا سائز	اوینار	باشا سائز	آرارم	آر
آشیرلر	طایب سائز	آریز	بویر	اویورسک	یورورم	یور

- Sessiz harfle biten geniş zaman kipleri Türkçe’de çok farklılık gösterir. O kelime, “-ar, -ır, -ir, -ur, -ür” gibi artık

hangi sesliyi taşıyorsa, icab eden okutucular kullanılır (ر) (و ر) (ر)

Ancak “he” okutucuları kapalı hecelerde kullanılmadığından “-er” şeklinde biten geniş zaman eklerinde bu okutucu gelmez.

طولارلر	یولار سائز	صالار	قاپار	باقار سک	یازارم	یاز
هیقارلر	صوقار سائز	اوهار	آهار	کولر سک	کورورم	کور

- Aşağıdaki gibi sonu “e” sesi ile biten fiil köklerindeki okutucu “he” harfinin terki, (yanlış okumaya sebep olmadıkça) daha uygundur.

Osmanlıca imlâda dikkati çeken bir husustur ki, “he” okutucuları (hâ-i resmiye) diğer okutucu harflere nisbetle zayıf bünyeli olup, meselâ tahfifi masdarlarda ya da burada fiil kökünde olduğu gibi, asla terk edilmemesi gereken yerlerde dahi yazılmayabilmektedir. Nususan “he” okutucularında görülen bu hâl, “fiil kökünün bozulmaması” kaidesinin bir istisnâsıdır. Ve Türkçe’nin yapısı itibâriyle umûmiyetle bir yanlış okumaya da sebebiyet vermemektedir.

بَلَّز	سَوِيَلَر	بَقَّار	دِيْشَقَّار	اِيْشَقَّار	اِيْتَر	اِيْتَه
--------	-----------	---------	-------------	-------------	---------	---------

- Fiil kökü, “re” harfi ile ve geniş zaman kipinde “-ır, -ir” gibi “ye” okutucusuna ihtiyaç gösteren bir şekilde bitiyorsa normalde terk edilmemesi gereken bu “ye” okutucusu kullanılmadan da yazılabilir. Zira, okuma ve yazmayı elverdiğince hafifletmek imlâdabir esâstır. Ancak aynı durumlarda, “elif veya vav” okutucularının terk edilmemesi daha uygundur. “He” okutucuları, tekrar edelim ki, kapalı hecelerde zaten kullanılmamaktadır.

بِيْتِير	اِيْنْدِير	كَيْتِير	اَشْدِير	هَوِير	وِير	وِير
صَوْرَار	آرَار	بَقَّار	دوشورور	بولور	كورور	كور

2) Olumsuz geniş zaman kipi

فَاتَلَامَزَلَر	قِيْرَمَازَسَز	آهْمَايَز	هَاغِيْرَمَاز	قَايَامَازَك	اَوِيْنَامَام
اِيْسَلَمَازَلَر	سَوِيْلَمَازَلَر	بَلَّزَهْ مَمَازَلَر	دِيْشَقَّامَازَك	بَقَّامَازَك	اِسْتَمَم
كَمَمَزَلَر	بِيْدَامَازَسَز	صَوْلَامَايَز	اَوْلَمَاز	قَوْرَوْمَازَك	يُوْرَوْم

- Olumsuz geniş zaman kiplerinde sonu “e” sesi ile biten olumsuzluk eklerindeki “he” okutucuları terk edilirken, “a” seslerindeki “elif” okutucularının ise terk edilmemesi daha uygundur.
- 1. Çoğul şahıs çekimlerinde her iki okutucu da terk edilemezken, bu çekimlerde gelen “-yız, -yız” ekleri, (يَز) suretinde de yazılabilir.